

Ustawa o rachunkowości¹

z dnia 29 września 1994 r. (Dz.U. Nr 121, poz. 591)

Tekst jednolity z dnia 22 czerwca 2016 r. (Dz.U. 2016, poz. 1047)²

(zm.: Dz.U. 2016, poz. 2255; 2017, poz. 61, poz. 245; Druk sejmowy Nr 991, Nr 1092)

---

¹ Treść odnośnika publikujemy na końcu ustawy.

² Tekst jednolity ogłoszono dnia 19.07.2016 r.

Wprowadzenie

Spis treści

	Nb
I. Rola rachunkowości w warunkach globalizacji rynków kapitałowych	1
A. Koncepcje rachunkowości i sprawozdawczości	1
B. Geneza przyjęcia MSR w krajach UE	13
C. Globalizacja rynków kapitałowych i jej wpływ na rozwój i harmonizację Międzynarodowych Standardów Rachunkowości	19
D. Wzrost międzynarodowych obrotów handlowych w latach 1950–1998	21
E. Fuzje i przejęcia przedsiębiorstw	22
F. Rynek kapitałowy i globalizacja spółek giełdowych	23
G. Definicja i informacyjna funkcja rachunkowości	25
1. Uwagi wprowadzające	25
2. Definicje rachunkowości	26
3. Sprawozdawczość finansowa – raport roczny	31
H. Czynniki kształtujące prawo bilansowe	35
1. Uwagi wprowadzające	35
2. Aspekty socjologiczne	42
3. Systemy prawne	43
4. Źródła finansowania i organizacja rynków kapitałowych	47
5. Prawo podatkowe	49
6. Środowisko zawodowe	50
7. Stopień rozwoju gospodarczego i jego wpływ na strukturę finansową przedsiębiorstw	51
I. Globalizacja rynków kapitałowych jako katalizator harmonizacji międzynarodowej praktyki rachunkowości	56
1. Uwagi wprowadzające	56
2. Wpływ MSR na regulacje krajowe	69
II. Podstawy prawne i charakterystyka polskiej rachunkowości	70
A. Rozwój prawa bilansowego w okresie przedwojennym	70
1. Polskie prawo bilansowe	70
2. Prawidłowa rachunkowość	72
B. Polska rachunkowość przed okresem transformacji	73
C. Rachunkowość w Polsce w okresie transformacji (1989–2001)	77
1. Uwagi wprowadzające	77
2. Nadrzędne zasady rachunkowości	83
3. Definicja sprawozdania finansowego	84
4. Forma prezentacji sprawozdań finansowych	85
5. Szczegółowe zasady rachunkowości i wyceny bilansowej obowiązujące w latach 1994–2001	86
6. Zasady sporządzania skonsolidowanych sprawozdań finansowych	87
7. Zakres podmiotowy sprawozdawczości finansowej grup kapitałowych	88
8. Warunki odstąpienia od konsolidacji oraz wyłączenia podmiotowe z konsolidacji	89
9. Procedury konsolidacyjne i wycena udziałów w podmiotach stowarzyszonych	90
10. Zakres i charakter informacji dodatkowej	91
11. Badanie skonsolidowanych sprawozdań finansowych przez niezależnych biegłych rewidentów	94
12. Publikacja skonsolidowanych sprawozdań finansowych	95

D. Aktualne podstawy prawne i standaryzacja polskiej rachunkowości po nowelizacji w 2008 r.	96
1. Ustawa o rachunkowości	97
2. Rozporządzenia Ministra Finansów	98
3. Prowadzenie ksiąg rachunkowych	102
4. Aport	104
5. Definicja przychodów	105
6. Kontrakty długoterminowe i leasing	106
7. Koszty związane z pozyskaniem kapitału i nadwyżka emisyjna	107
8. Instrumenty finansowe	108
9. Fuzje, przejęcia i podział spółek	109
10. Kapitały własne	110
11. Delegacje ustawowe	111
12. Krajowe Standardy Rachunkowości	112
13. Brytyjskie Standardy Rachunkowości	115
14. Komitet Standardów Rachunkowości w Polsce	117

I. Rola rachunkowości w warunkach globalizacji rynków kapitałowych

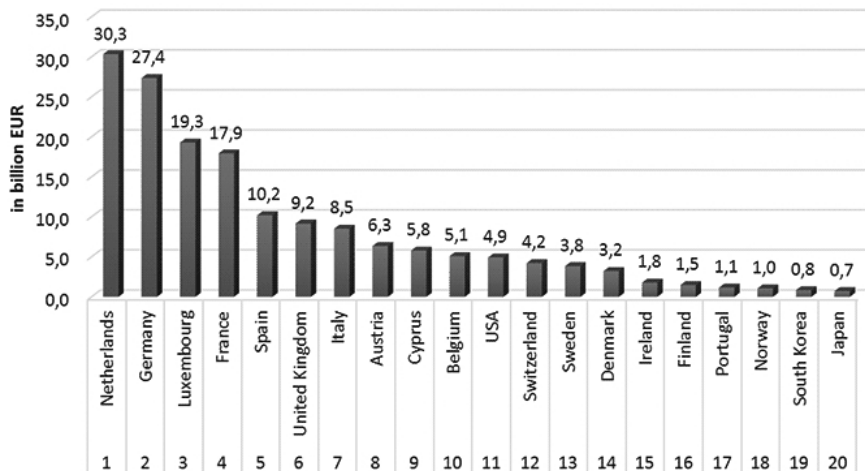
A. Koncepcje rachunkowości i sprawozdawczości

1 1. Cechy gospodarki rynkowej. Cechą współczesnej gospodarki rynkowej jest postępująca globalizacja rynków kapitałowych i dynamiczny wzrost inwestycji o międzynarodowym zasięgu.

Globalna wartość bezpośrednich inwestycji zagranicznych (*Foreign Direct Investment*) wyniosła w 2015 r. około ponad 1800 mld USD, wzrastając o blisko 100% w stosunku do 2005 r., przy czym przepływ tych inwestycji do tzw. wschodzących rynków, do których także zaliczana jest Polska, utrzymuje się na stabilnym poziomie (*World Investment Report 2015, United Nation Conference on Trade and Development*). Przewidywana wartość inwestycji bezpośrednich w ujęciu globalnym wyniosła w 2016 r. prawie 1850 mld USD.

Polska Agencja Inwestycji i Handlu szacuje, że wartość zagranicznych bezpośrednich inwestycji w Polsce wyniosła pod koniec 2015 r. 159 mld euro. Główne kraje, z jakich pochodzili inwestorzy zagraniczni, to: Holandia (30,3 mld euro), Niemcy (27,4 mld euro), Luxemburg (19,3 mld euro) oraz Francja (17,9 mld euro).

Pełny obraz bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ) oraz krajów, z jakich podchodzą zagraniczni inwestorzy w Polsce, przedstawia poniższe zestawienie.

Rys. 1.

Źródło: Narodowy Bank Polski.

W ostatnich latach zagraniczne inwestycje bezpośrednie w Polsce trafiały przede wszystkim do podmiotów zajmujących się przetwórstwem przemysłowym, informatyką i komunikacją.

Według tego samego raportu NBP **polskie inwestycje bezpośrednie za granicą** wyniosły w 2014 r. ponad 5 mld euro. Największe transakcje rezydentów z tytułu inwestycji bezpośrednich miały miejsce na Cyprze i we Francji.

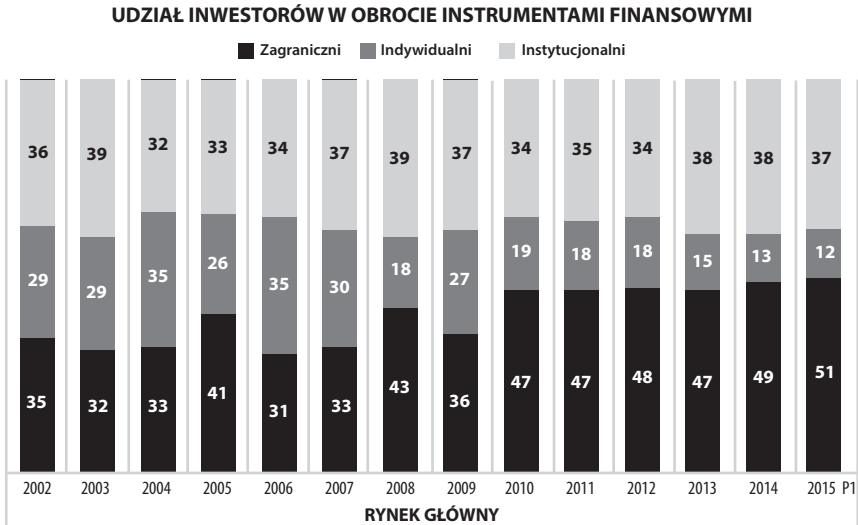
Rosnącą globalizację polskiej gospodarki podkreśla też niżej przedstawiona struktura handlu zagranicznego.

Tab. 1. Dane makroekonomiczne Polski za lata 2005–2015

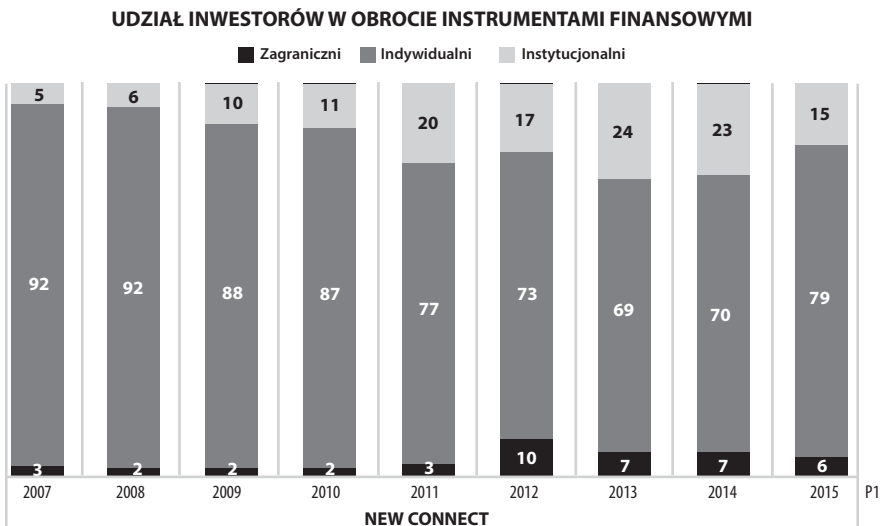
Zmienna	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
PKB (mln PLN)	983	1060	1177	1275	1344	1415	1528	1595	1620	1719	1798
Wzrost PKB (%)	3,6	6,2	6,8	5,1	1,8	3,9	4,5	1,9	1,6	6,1	4,5
Bezrobocie (%)	17,6	14,8	11,2	9,5	12,1	12,4	12,5	13,4	13,4	11,5	9,7
Eksport (mln EUR)	71 424	87 926	101 839	116 244	98 218	120 373	136 700	143 500	152 875	12 645	13 404
Import (mln EUR)	81 170	100 784	120 390	142 448	107 529	134 188	152 600	154 000	155 088	11 938	12 660

Źródło: opracowanie własne.

Aktywną obecność zagranicznego kapitału w Polsce odnotowuje także statystyka warszawskiej Giełdy Papierów Wartościowych – w latach 2012–2015 47–51% wszystkich transakcji giełdowych w ujęciu wartościowym dokonali inwestorzy zagraniczni (Inwestorzy w obrotach w 2015 r., Giełda Papierów Wartościowych w Warszawie). W 2015 r. udział ten wynosi 51% wszystkich transakcji giełdowych, co ilustruje poniższe zestawienie:

Rys. 2.

Rys. 3.

2. **Czynniki istotne w procesie inwestycyjnym.** Wśród tradycyjnych czynników wskazywanych przez inwestorów międzynarodowych jako najbardziej istotne w procesie inwestycyjnym obok uwarunkowań makroekonomicznych wymieniana jest **infrastruktura prawna** danego kraju, w tym wiarygodność i porównywalność

sprawozdań finansowych będących podstawowym źródłem informacji finansowych. Efektywny rozwój rynków kapitałowych i finansowych wymaga adekwatnej, współczesnej i efektywnej sprawozdawczości finansowej. Równocześnie globalizacja rynków kapitałowych wywiera bezpośredni wpływ na rozwój międzynarodowych standardów rachunkowości, wymagając i preferując te zasady rachunkowości, które w najlepszy sposób dostarczają inwestorom niezbędnych informacji finansowych.

3 3. Czynniki wpływające na rozwój prawa bilansowego. Zastosowane w większości krajów normy i konwencje rachunkowości znacznie się różnią i są ściśle związane z tradycją danego kraju, jego infrastrukturą i rozwojem gospodarczym. Głównymi czynnikami wpływającymi na rozwój prawa bilansowego są warunki socjologiczne, systemy prawne i podatkowe, stopień rozwoju gospodarczego, skala i organizacja rynków kapitałowych oraz wpływ środowiska zawodowego na procesy legislacyjne. Z reguły większość modeli sprawozdawczości finansowej uwzględnia jako punkt wyjściowy **technikę podwójnego księgowania** i ściśle powiązanie rachunku zysków i strat z bilansem.

4 4. Cel sprawozdania finansowego. Tradycyjne sprawozdanie finansowe prezentuje zarówno **efektywność i rentowność jednostki gospodarczej** w danym okresie sprawozdawczym (w formie rachunku zysków i strat), jak i **jej sytuację finansową** na dzień bilansowy, przedstawioną w formie bilansu i wykazanego w nim kapitału własnego. W tak sporządzonym sprawozdaniu finansowym wynik za dany okres sprawozdawczy prezentowany jest podwójnie: po raz pierwszy w rachunku zysków i strat jako suma otrzymanych przychodów pomniejszona o poniesione koszty, a następnie jako pozycja bilansowa, która w okresie sprawozdawczym zwiększyła lub zmniejszyła kapitał własny jednostki. Powiązanie rachunku zysków i strat z bilansem powoduje, że ujęcie, pomiar i wycena transakcji gospodarczych w rachunku zysków i strat i bilansie następują w tym samym trybie i w tym samym czasie.

5 5. Modele koncepcyjne w teorii rachunkowości. W teorii rachunkowości można wyodrębnić dwa zasadniczo różniące się modele koncepcyjne określające nadrzędny cel sprawozdania finansowego i w konsekwencji – nadrzędne zasady rachunkowości:

- 1) **teorię transakcyjną (*Performance Oriented Theory*)** – według tej teorii głównym celem sprawozdania finansowego jest pomiar osiągniętej rentowności w danym okresie obrachunkowym. Podstawowym źródłem informacji jest więc rachunek zysków i strat;
- 2) **teorię wartości (*Wealth Oriented Theory*)** – według tej teorii kluczowym odbiorcą sprawozdania finansowego jest inwestor, a głównym celem sprawozdania finansowego jest przedstawienie rzetelnej sytuacji finansowej jednostki gospodarczej, mierzonej wielkością jej kapitału własnego. Najbardziej istotnym źródłem informacji jest więc bilans (według *J.O. Elling*, *Arsregnskabsteori* i *analytisk perspektiv, passim*).

Żadna z wymienionych teorii nie występuje w praktyce w czystej postaci, aczkolwiek ich wpływ na kształt sprawozdawczości finansowej jest istotny. Zdecydowana większość krajów europejskich, w tym Polska, stosowały do niedawna model sprawozdawczości finansowej oparty na teorii transakcyjnej.

6 6. Teoria transakcyjna. Metoda ta kładzie nacisk w sprawozdaniu finansowym na **problematykę związaną z pomiarem i prezentacją dochodu lub straty za dany okres sprawozdawczy**, uwzględniając wyłącznie transakcje zrealizowane,

które należy rozliczyć z zachowaniem zasad współmierności przychodów i kosztów i ostrożnej wyceny. Wycena pozycji bilansowych ma drugorzędne znaczenie i jest podporządkowana zasadom pomiaru przychodów i kosztów w rachunku zysków i strat. W efekcie wiele aktywów wycenianych jest według wartości rezydualnej. Główną zaletą tej metody jest jej bliskie powiązanie z prawem podatkowym, które podobnie jak teoria transakcyjna nie operuje zyskiem niezrealizowanym.

7. **Teoria wartości.** Odminną koncepcję rachunkowości preferują kraje anglosaskie, takie jak: Wielka Brytania, Kanada, Australia i USA, z tradycją rozwiniętych i wpływowych rynków kapitałowych. Kraje te preferują rachunkowość opartą na teorii wartości, mającą głównie na celu ustalenie na dzień bilansowy prawidłowej wielkości kapitału własnego (aktywów netto) jednostki gospodarczej jako podstawowego źródła informacji dla inwestorów.

Tym samym wiodącym elementem sprawozdania finansowego jest **bilans**, którego wartość ustalana jest na podstawie nadrzędnej zasady wyższości treści nad formą i przy szerokim zastosowaniu wartości godziwej. Dodatkowo różnice z wyceny pomiędzy historyczną ceną nabycia a aktualną wartością godziwą zaliczane są zazwyczaj do przychodów jednostki, mimo że ujawnione przychody nie zostały dotąd zrealizowane. Prezentowane w rachunku zysków i strat pozycje mają charakter drugorzędny i powinny w zasadzie odzwierciedlać zmiany wartości kapitału własnego.

W praktyce międzynarodowej, równoległe z rosnącą globalizacją rynków kapitałowych, można zaobserwować w ostatniej dekadzie zmianę koncepcji rachunkowości w kierunku teorii wartości. Widoczna jest koncepcja dostosowania norm i standardów rachunkowości do potrzeb i oczekiwań głównych rynków kapitałowych, jakimi są giełdy finansowe w Londynie i Nowym Jorku. Wpływy anglosaskich rynków kapitałowych i stosowanej tam teorii prawa bilansowego są widoczne w procesie międzynarodowej harmonizacji rachunkowości.

8. **Skutki finansowe** odmiennych zasad rachunkowości i ich wpływ na ocenę rentowności i wycenę wartości przedsiębiorstwa, mimo realizacji tych samych operacji gospodarczych, przedstawia zestawienie w Tab. 2, dotyczące danych finansowych angielskiego koncernu GlaxoSmithKline za lata 1995–2006, który jest notowany na giełdach papierów wartościowych zarówno w Londynie, jak i w Nowym Jorku. Koncern sporządzał sprawozdania finansowe za lata 1995–2004 według brytyjskich zasad rachunkowości (UK GAAP) oraz na potrzeby rynku amerykańskiego według amerykańskich zasad rachunkowości (US GAAP).

Zgodnie z wytycznymi UE koncern począwszy od 2005 r. sporządza sprawozdania finansowe według Międzynarodowych Standardów Rachunkowości (MSR).

Prezentowane sprawozdania finansowe dotyczą tych samych danych finansowych, ujawnione zaś różnice dotyczą wyłącznie skutków finansowych wywodzących się z odmiennych zasad rachunkowości. Różnice te i ich wpływ w podziale na wynik finansowy i kapitał własny w poszczególnych latach prezentują poniższe zestawienia:

Tab. 2. GlaxoSmithKline zestawienie zysków i strat za lata 1995–2006 według odmiennych zasad rachunkowości

Rok	UK GAAP (mln GBP)	MSR (mln GBP)	US GAAP (mln USD)	Różnica (%)
1995	717		296	-59
1996	1997		979	-51
1997	1850		952	-49
1998	1836		1010	-45
1999	1811		913	-50
2000	4106		-5228	-227
2001	3053		-143	-105
2002	3915		-503	-87
2003	4484		2420	-46
2004	4302		2732	-36
2005		4816	3336	-31
2006		5498	4465	-19

Źródło: opracowanie własne.

Tab. 3. GlaxoSmithKline zestawienie zmian w kapitale własnym za lata 1995–2006 według odmiennych zasad rachunkowości

Rok	UK GAAP (mln GBP)	MSR (mln GBP)	US GAAP (mln USD)	Różnica (%)
1995	91		8168	+8876
1996	1225		8153	+566
1997	1843		7882	+328
1998	2702		8007	+196
1999	3142		7230	+130
2000	7517		44 995	+499
2001	7390		40 107	+443
2002	6581		34 992	+432
2003	5059		34 116	+574
2004	5925		34 042	+475
2005		7570	34 282	+353
2006		9648	34 653	+259

Źródło: Ch. Nobes, R. Parker, Comparative International Accounting, s. 5.

9 9. Wymogi globalizacji rynków kapitałowych. Różniące się zasady rachunkowości niosą **ryzyko podjęcia błędnej decyzji finansowej**, a co za tym idzie – zwiększają koszty związane z pozyskaniem i alokacją kapitału. Efektywność globalizacji rynków kapitałowych wymaga zatem ujednoliconych, porównywalnych i zrozumiałych dla uczestników rynku kapitałowego sprawozdań finansowych.

Pionierską próbą ujednolicenia międzynarodowych standardów rachunkowości była uchylona już IV dyrektywa Rady 78/660/EWG z 25.7.1978 r. wydana na podstawie art. 54 ust. 3 lit. g Traktatu, w sprawie rocznych sprawozdań finansowych niektórych rodzajów spółek (Dz.Urz. WE L Nr 222, s. 11).

10. **Geneza prawa bilansowego w Unii Europejskiej.** Pierwszy projekt IV dyrektywy, zawierający główny zarys sprawozdania finansowego, opracowany został przez dr. *W. Elmendorffa* w 1968 r. (zob. *tenże*, *Transnational Accounting, passim*). Już przy pierwszej ocenie projektu w 1971 r. wiele krajów ówczesnego Wspólnego Rynku zgłosiło istotne zastrzeżenia odnośnie do nadmiernego zastosowania teorii transakcyjnej i asymetrycznej zasady ostrożnej wyceny.

Ze względu na plany przyjęcia nowych krajów członkowskich dalsze prace nad projektem zostały odłożone do 1973 r. Przyjęcie do UE Wielkiej Brytanii, Irlandii i Danii, krajów o znacznie odmiennej tradycji rachunkowości, wymagało ponownej analizy i modyfikacji projektu. Po wielu kompromisach krajom członkowskim udało się zatwierdzić w 1978 r. IV dyrektywę Rady, a w 1983 r. – VII dyrektywę Rady 83/349/EWG z 13.6.1983 r. wydaną na podstawie art. 54 ust. 3 lit. g Traktatu, w sprawie skonsolidowanych sprawozdań finansowych (Dz.Urz. WE L Nr 193, s. 1).

Poniżej zaprezentowano rok implementacji IV dyrektywy Rady do ustawodawstwa krajów członkowskich przez „pierwotnych” członków UE:

Tab. 4. Implementacja IV i VII dyrektywy w krajach członkowskich

Kraj	Rok implementacji IV dyrektywy	Rok implementacji VII dyrektywy
Dania	1981	1990
Wielka Brytania	1981	1989
Francja	1983	1985
Holandia	1983	1988
Luksemburg	1984	1988
Belgia	1985	1990
Niemcy	1985	1985
Irlandia	1986	1992
Grecja	1986	1987
Hiszpania	1989	1989
Portugalia	1989	1991
Austria	1990	1990
Włochy	1991	1991
Finlandia	1992	1992
Szwecja	1995	1995

Źródło: opracowanie własne.

11. **Dyrektywa 2013/34/UE.** Zatwierdzona na początku 1978 r. IV dyrektywa Rady miała **charakter ramowy** i zawierała kompromisy, pozostawiając krajom członkowskim szczegółowe ustalenia. Ujawnione rozbieżności podczas prac nad IV dyrektywą Rady, a także potrzeba ujednoczenia międzynarodowych zasad rachunkowości poza obszarem UE, a zwłaszcza potrzeba skoordynowania zasad rachunkowości z tak istotnymi rynkami kapitałowymi jak amerykański i japoński, zrodziły na początku lat 70. XX w. ideę powołania International Accounting Standards Committee (Komitetu Międzynarodowych Standardów Rachunkowości – KMSR).

Aktualnie obowiązująca **dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/34/UE z 26.6.2013 r.** w sprawie rocznych sprawozdań finansowych, skonsolidowanych sprawozdań finansowych i powiązanych sprawozdań niektórych rodzajów

jednostek, zmieniająca dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2006/43/WE oraz uchylająca dyrektywy Rady 78/660/EWG i 83/349/EWG (Dz.Urz. UE L Nr 182, s. 19) obejmuje następujące zagadnienia:

- 1) postanowienia wstępne, zakres podmiotowy i przedmiotowy dyrektywy;
- 2) zakres, definicje oraz kategorie jednostek i grup;
- 3) ogólne zasady sprawozdawczości finansowej i ogólne ujawnianie informacji;
- 4) alternatywna podstawa wyceny aktywów trwałych według wartości zaktualizowanej;
- 5) alternatywna podstawa wyceny według wartości godziwej;
- 6) ogólne przepisy dotyczące bilansu oraz rachunku zysków i strat;
- 7) szczegółowe przepisy dotyczące niektórych pozycji bilansu;
- 8) prezentacja bilansu oraz rachunku zysków i strat;
- 9) uproszczenia dla małych i średnich jednostek;
- 10) informacja dodatkowa do sprawozdania finansowego;
- 11) sprawozdanie z działalności;
- 12) oświadczenie o stosowaniu ładu korporacyjnego;
- 13) skonsolidowane sprawozdania finansowe i skonsolidowane sprawozdania z działalności;
- 14) ogłaszanie sprawozdań;
- 15) badanie sprawozdań przez biegłych rewidentów.

Dyrektywa 2013/34/UE określa zasady sporządzania i prezentacji sprawozdań finansowych o ogólnym przeznaczeniu. W preambule podkreślono rolę sprawozdawczości finansowej w procesie harmonizacji prawa spółek kapitałowych, jak też znaczenie wiarygodnej i rzetelnej rachunkowości dla ochrony wierzycieli w świetle ograniczonej odpowiedzialności akcjonariuszy (wspólników). Dyrektywa określa **minimalne zasady i procedury rachunkowości**, jakie powinny być stosowane przez kraje członkowskie. Poszczególne kraje mogą zatem w swoich narodowych ustawach o rachunkowości rozszerzyć zarówno zakres podmiotowy, jak i przedmiotowy zalecanych rozwiązań. Z tego przywileju skorzystało wiele krajów członkowskich, także nowo przyjętych, m.in. Polska, co dodatkowo zwiększyło i tak już duże rozbieżności w zastosowanych zasadach rachunkowości.

- 12 12. Międzynarodowe Standardy Rachunkowości (MSR).** Z upływem czasu MSR stały się autorytatywnym wzorcem, zwłaszcza dla Europy i krajów Trzeciego Świata, i są dzisiaj powszechnie akceptowane przez większość międzynarodowych rynków kapitałowych.

Międzynarodowe Standardy Rachunkowości preferują, podobnie jak Amerykańskie Standardy Rachunkowości (US GAAP), teorię wartości z zastosowaniem zasady wyższości treści nad formą i szerokim zastosowaniem wartości godziwej.

Sukces i rozpowszechnienie standardów można także zaobserwować w UE, która w zasadzie zaprzestała samodzielnych i gruntownych prac nad rozwojem rachunkowości, ograniczając się do sporadycznych modyfikacji własnych dyrektyw o rachunkowości, wzorując się często na zasadach rachunkowości określonych w MSR.

B. Geneza przyjęcia MSR w krajach UE

- 13 1. Plan działania Komisji Europejskiej. W maju 1999 r. Komisja Europejska przyjęła plan działania mający na celu usprawnienie funkcjonowania jednoli-**

tego rynku usług finansowych. W odniesieniu do sprawozdawczości finansowej stwierdzono, że:

- 1) konieczne jest stosowanie jednolitych zasad rachunkowości;
- 2) najbardziej odpowiednim zestawem zasad rachunkowości jest MSR;
- 3) rozważa się zezwolenie spółkom na publikowanie sprawozdań finansowych wyłącznie na podstawie MSR;
- 4) konieczne będzie usunięcie krajowych norm rachunkowości, stosowanych przez państwa członkowskie, zgodnie z IV dyrektywą Rady, ale sprzecznych z MSR;
- 5) istotne jest, aby sprawozdania finansowe przygotowane zgodnie z MSR odpowiadały zasadom obowiązującym w UE;
- 6) możliwe jest wprowadzenie poprawek do dyrektyw, zapewniających ich zgodność z rozwiązaniami międzynarodowymi.

2. Strategia rozwoju rachunkowości. Międzynarodowa Organizacja Komisji Papierów Wartościowych (IOSCO) zaakceptowała 17.5.2000 r. MSR jako **właściwe normy rachunkowości dla sprawozdań finansowych sporządzanych przez międzynarodowe spółki publiczne**. Niecały miesiąc później, 14 czerwca, Komisja UE opublikowała strategię rozwoju rachunkowości zakładającą:

- 1) poddanie pod głosowanie Parlamentu UE jeszcze przed końcem 2000 r. konkretnej propozycji zobowiązującej spółki publiczne z siedzibą w krajach członkowskich do sporządzania skonsolidowanych sprawozdań finansowych zgodnie z MSR;
- 2) wdrożenie obowiązku obligatoryjnego zastosowania MSR obejmującego spółki publiczne począwszy od 2005 r., z możliwością przyjęcia przez kraje członkowskie powyższych wymogów z datą wcześniejszą;
- 3) przedłożenie przed końcem 2001 r. konkretnej propozycji modernizacji IV i VII dyrektywy Rady tak, aby były one zgodne z wytycznymi MSR;
- 4) powołanie organu nadzorczego odpowiedzialnego za praktyczną aplikację proponowanych rozwiązań i który w przyszłości będzie monitorował synchronizację dotyczących dyrektyw rachunkowości z przyszłymi wytycznymi MSR.

W toku dalszych prac, celem ujednoczenia zasad rachunkowości, wydane zostało rozp. Parlamentu Europejskiego i Rady Nr 1606/2002 z 19.7.2002 r. w sprawie stosowania Międzynarodowych Standardów Rachunkowości (Dz.Urz. WE L Nr 243, s. 1). Zgodnie z art. 4 rozp. Nr 1606/2002 spółki podlegające prawu państwa członkowskiego sporządzają za każdy rok obrotowy rozpoczynający się 1.1.2005 r. lub po tej dacie skonsolidowane sprawozdanie finansowe zgodnie z MSR, jeżeli na dzień bilansowy ich papiery wartościowe były dopuszczone do obrotu na regulowanym rynku któregośkolwiek z państw członkowskich. Artykuł 5 rozp. Nr 1606/2002 przewiduje możliwość rozszerzenia przez kraje członkowskie zakresu sporządzania sprawozdań finansowych zgodnie z MSR na:

- 1) jednostkowe sprawozdania finansowe spółek, których papiery wartościowe były dopuszczone do obrotu na regulowanym rynku któregośkolwiek z państw członkowskich;
- 2) skonsolidowane sprawozdania finansowe i/lub roczne sprawozdania finansowe pozostałych spółek.

3. Zamiar rozszerzenia zakresu obowiązkowego sporządzania sprawozdań finansowych. W przypadku, gdy państwa członkowskie podejmują przedsięwzięcia w kierunku rozszerzenia zakresu obowiązkowego sporządzania sprawozdań

finansowych zgodnie z MSR, powinny powiadomić o tym niezwłocznie Komisję i inne państwa członkowskie. Państwa członkowskie mogą ustalić, iż obowiązek sporządzania skonsolidowanych sprawozdań finansowych spółek publicznych będzie miał zastosowanie dla każdego roku obrotowego rozpoczynającego się w styczniu 2007 r. lub później w odniesieniu do spółek:

- 1) których jedynie dłużne papiery wartościowe są dopuszczone do obrotu na rynku regulowanym któregośkolwiek państwa członkowskiego;
- 2) których papiery wartościowe są dopuszczone do publicznego obrotu w państwie niebędącym członkiem i w tym celu – począwszy od roku obrotowego, który rozpoczął się przed opublikowaniem niniejszego rozporządzenia w Dz.Urz. UE – stosują standardy uznawane w skali międzynarodowej.

16 4. Standardy stosowane w UE. Unia Europejska nie zdecydowała się na bezwzględne przyjęcie do stosowania w Unii obowiązujących MSR, a jedynie standardy zatwierdzone procedurą obejmującą:

- 1) wydanie, na wniosek Komisji Europejskiej, rekomendacji w sprawie przyjęcia lub odrzucenia niniejszego standardu przez Europejską Grupę Doradczą ds. Sprawozdawczości Finansowej (*European Financial Reporting Advisory Group* – EFRAG);
- 2) podjęcie przez Komitet Regulacyjny ds. Rachunkowości (*Accounting Regulatory Committee* – ARC) decyzji w sprawie przyjęcia lub odrzucenia standardu;
- 3) wydanie przez Komisję Europejską rozporządzenia zawierającego tekst przyjętego standardu i opublikowanie go w językach urzędowych UE.

17 5. Ustawa o rachunkowości jako próba dostosowania sprawozdawczości finansowej do zasad gospodarki wolnorynkowej. W związku z tym, iż prace Rady Międzynarodowych Standardów Rachunkowości (*International Accounting Standard Board* – IASB) związane z rozwojem i modyfikacją MSR trwają nieustannie, a UE nie nadąza z przeprowadzeniem procedury przyjęcia do stosowania MSR, zachodzi sytuacja, w której zestaw MSR przyjętych przez UE jest różny od aktualnie obowiązującego zestawu standardów MSR. Zgodnie z wyjaśnieniami Komisji Europejskiej, jeżeli wydany przez IASB, a nieprzyjęty przez UE standard nie jest sprzeczny ze standardami rachunkowości przyjętymi przez UE, to jednostki mogą go stosować przed dniem zatwierdzenia danego standardu przez Europejską Grupę Doradczą.

Członkostwo Polski w UE i rosnąca globalizacja polskiej gospodarki wymagają ciągłego dostosowywania sprawozdawczości finansowej polskich jednostek do norm międzynarodowych.

Aktualnie obowiązująca **ustawa z 29.9.1994 r. o rachunkowości** (tekst jedn. Dz.U. z 2016 r. poz. 1047 ze zm.) podjęła pierwszą próbę dostosowania sprawozdawczości finansowej do zasad gospodarki wolnorynkowej, zmieniając w zasadniczy sposób główny cel i krąg odbiorców sprawozdania finansowego. Jako podstawę ustawy przyjęto główne wytyczne obowiązującej wtedy IV dyrektywy Rady (aczkolwiek wprowadzając istotne różnice) oraz w mniejszym zakresie ówczesne wytyczne MSR. Biorąc pod uwagę punkt wyjściowy i wczesny etap transformacji gospodarki, ustawa o rachunkowości wdrożyła istotne rozwiązania, nadając regulacjom rachunkowości rangę ustawy.

18 6. Nowelizacja ustawy o rachunkowości. Wiosną 2008 r. Sejm zakończył prace nad kolejną gruntowną nowelizacją ustawy o rachunkowości. Mając świadomość rosnącej popularyzacji i zastosowania MSR zarówno w Polsce, krajach UE, jak

i wśród innych krajów wchodzących w skład głównych partnerów handlowych, ustawa o rachunkowości w szerokim zakresie dostosowała swoje przepisy do rozwiązań zalecanych w MSR. W wielu przypadkach wprowadzone rozwiązania miały charakter istotnej zmiany i zrywały z długą tradycją polskiej rachunkowości, jak też wymagały przyjęcia całkowicie nowych założeń koncepcyjnych. Stale zmieniające się regulacje prawne jak i aktualny kryzys finansowy ujawniają pilną potrzebę bliższej analizy anglosaskiej koncepcji rachunkowości, jak też wskazania obszarów o odmiennych regulacjach w celu szybkiego ujawniania potencjalnych trudności związanych z adaptacją MSR w polskiej praktyce rachunkowości.

C. Globalizacja rynków kapitałowych i jej wpływ na rozwój i harmonizację Międzynarodowych Standardów Rachunkowości

1. Czynniki rozwoju międzynarodowej sprawozdawczości finansowej. Głównymi czynnikami rozwoju międzynarodowej sprawozdawczości finansowej w okresie powojennym są **integracja europejska i dynamiczna globalizacja rynków kapitałowych**. 19

Rozwój gospodarki globalnej i dominacja wpływowych rynków kapitałowych powodują, że normy rachunkowości, jeszcze do niedawna będące wyłącznie w sferze zainteresowań regulacji narodowych, przybrały wymiar ponadnarodowy. Wysokiej jakości, porównywalna i wiarygodna informacja finansowa ma decydujące znaczenie dla efektywnej alokacji kapitału. W transakcjach międzynarodowych informacja finansowa jest szczególnie wartościowa, jeżeli dane finansowe tworzące podstawę decyzji inwestycyjnych mogą być bezpośrednio porównywalne, niezależnie od różnic społecznych, kulturalnych i gospodarczych, jakie występują pomiędzy krajami. W idealnej sytuacji, zarówno osoby sporządzające informacje finansowe, jak i osoby z niej korzystające, stosowałyby ujednolicone zasady rachunkowości, uniwersalny język finansowy.

2. Wpływ Wielkiej Brytanii i Stanów Zjednoczonych na międzynarodowe normy rachunkowości. Równoległe z dominacją angielskich i amerykańskich rynków finansowych można zaobserwować w ciągu ostatnich 40 lat rosnący wpływ Wielkiej Brytanii i Stanów Zjednoczonych na międzynarodowe normy rachunkowości. Stosowane przez te kraje od początku lat 70. XX w. zasady rachunkowości wywodzą się z szeroko rozumianej rachunkowości anglosaskiej i są dostosowane do struktury gospodarczej i specyfiki rynków kapitałowych tych krajów. 20

Właściwe zrozumienie przyczyn i kierunków rozwoju anglosaskiej tradycji rachunkowości wymaga wstępnego zapoznania się z organizacją i zasadami funkcjonowania rynków kapitałowych w Wielkiej Brytanii i USA, jak też z przyczynami leżącymi u podłoża szerokiego zastosowania teorii wartości, jako nadrzędnej koncepcji rachunkowości.

Zakres i tempo rozwoju rynków kapitałowych można ocenić na różnych płaszczyznach:

- 1) mierząc wzrost obrotów handlowych w relacjach międzynarodowych;
- 2) mierząc wartość transakcji o międzynarodowym zasięgu;
- 3) mierząc udział podmiotów zagranicznych notowanych na narodowych giełdach papierów wartościowych lub
- 4) mierząc udział inwestycji zagranicznych w aktywach ogółem jednostek krajowych.

D. Wzrost międzynarodowych obrotów handlowych w latach 1950–1998

- 21 1. **Wzrost obrotów handlowych** w relacjach międzynarodowych w podziale na poszczególne kraje prezentuje poniższe zestawienie.

Tab. 5. Udział procentowy eksportu w stosunku do produktu krajowego brutto

Kraj	Rok 1950	Rok 1973	Rok 1998
Francja	7,7	15,2	28,7
Niemcy	6,2	23,8	38,9
Holandia	12,2	40,7	61,2
Wielka Brytania	11,3	14,0	25,0
USA	3,0	5,0	10,1
Japonia	2,2	7,7	14,4
Gospodarka światowa	5,5	10,5	17,2

Źródło: Ch. Nobes, R. Parker, Comparative International Accounting, *passim*.

Powyższe zestawienie ujawnia bezprecedensowy wzrostu handlu zagranicznego we wszystkich analizowanych krajach. Największy wzrost handlu zagranicznego odnotowują jednakże kraje UE, zwłaszcza Niemcy, Francja i Wielka Brytania. W tym też należy szukać przyczyny dążeń to wzmocnienia euro jako waluty transakcyjnej i MSR jako uniwersalnego języka finansowego.

E. Fuzje i przejęcia przedsiębiorstw

- 22 1. **Wartość transakcji fuzji i przejęć przedsiębiorstw o ponadnarodowym zasięgu.** Według analiz dokonanych przez firmę konsultingową KPMG (The Determinants of M&A Success, *passim*) wartość transakcji fuzji i przejęć przedsiębiorstw o ponadnarodowym zasięgu wyniosła w 2006 r. ponad 3,9 trylionu dolarów, odnotowując ponad 38-procentowy wzrost w porównaniu z rokiem 2005. W drugim kwartale 2007 r. pobito kolejny rekord, osiągając 1,7 trylionu dolarów (wzrost o ponad 90% w porównaniu z drugim kwartałem 2006 r.). Na przestrzeni ostatnich lat głównym obszarem inwestycyjnym była Europa Zachodnia oraz kraje Europy Środkowej i Wschodniej, w tym Polska.

Tab. 6. Inwestycje zagraniczne w Polsce w podziale na źródła kapitału

Rok	Nabycia akcji lub udziałów	Reinwestycje z zysków zatrzymanych	Inne źródła kapitału	Ogółem
2005	3828 mln USD	3466 mln USD	2308 mln USD	9602 mln USD
2010	2251 mln EUR	4344 mln EUR	1101 mln EUR	7695 mln EUR

Źródło: Polska Agencja Informacji i Inwestycji Zagranicznych, 2011 r.

Bliższa analiza dokonanych transakcji odsłania obraz międzynarodowych korporacji eliminujących konkurentów i konsolidujących swoje pozycje jako *global players*. Jako bezpośrednie przyczyny wzmożonej działalności akwizycyjnej analizowane korporacje wskazywały zazwyczaj na:

- 1) rosnące wymagania akcjonariuszy odnośnie do rentowności przedsiębiorstw (maksymalizacja wartości wyemitowanych akcji);

- 2) lepsze możliwości operowania na rynkach zagranicznych w wyniku ujednoczenia infrastruktury rynków kapitałowych;
- 3) utrzymanie wysokiej dynamiki wzrostu jako warunku pozyskania lub utrzymania źródła finansowania.

F. Rynek kapitałowy i globalizacja spółek giełdowych

1. Czynniki rozwoju międzynarodowej rachunkowości. Jak już wielokrotnie nadmieniano, głównym czynnikiem rozwoju międzynarodowej rachunkowości jest nieustannie rosnący rynek kapitałowy. Tempo wzrostu oraz główne kierunki rozwoju prezentuje poniższe zestawienie:

Tab. 7. Rynek Akcji 1.1 Kapitalizacje poszczególnych rynków

Rynek Akcji 1.1 Kapitalizacja poszczególnych rynków*			
<i>(Miliony USD)</i>			
Giełda	Rok 2010	Rok 2009	Zmiana % 2010/2009 w walucie USD
1	2	3	4
Americas			
BM&FBOVESPA	1 545 565,7	1 337 247,7	15,6%
Buenos Aires SE	63 909,8	45 744,9	39,7%
Colombia SE	208 501,7	140 519,9	48,4%
Mexican Exchange	454 345,2	352 045,4	29,1%
NASDAQ OMX	3 889 369,9	3 239 492,4	20,1%
NYSE Euronext (USA)	13 394 081,8	11 837 793,3	13,1%
Santiago SE	341 798,9	230 732,4	48,1%
TSX Group	2 170 432,7	1 676 814,2	29,4%
<i>Total region</i>	22 172 888,1	18 933 413,0	17,1%
Asia – Pacific			
Australian Securities Exchange	1 454 490,6	1 261 909,3	15,3%
Bombay SE	1 631 829,5	1 306 520,3	24,9%
Bursa Malaysia	408 689,1	289 219,4	41,3%
Hong Kong Exchanges	2 711 316,2	2 305 142,8	17,6%
Indonesia SE	360 388,1	214 941,5	67,7%
Korea Exchange	1 091 911,5	834 596,9	30,8%
National Stock Exchange India	1 596 625,3	1 224 806,4	30,4%
Osaka Securities Exchange	271 831,4	227 913,5	19,3%
Philippine SE	157 320,5	86 349,4	82,2%
Shanghai SE	2 716 470,2	2 704 778,5	0,4%
Singapore Exchange	647 226,4	481 246,7	34,5%
Taiwan SE	818 490,5	658 991,4	24,2%
Thailand SE	277 731,7	176 956,1	56,9%

1	2	3	4
Tokyo SE Group	3 827 774,2	3 306 082,0	15,8%
<i>Total region¹</i>	<i>17 434 932,4</i>	<i>14 504 654,9</i>	<i>20,2%</i>
Europe – Africa – Middle East			
Athens Exchange	67 586,4	112 632,4	40,0%
BME Spanish Exchanges	1 171 625,0	1 434 540,5	18,3%
Budapest SE	27 708,4	30 036,6	7,8%
Cyprus SE	6 834,3	10 268,9	33,4%
Deutsche Börse	1 429 719,1	1 292 355,3	10,6%
Egyptian Exchange	84 276,8	91 207,3	7,6%
Irish SE	60 368,3	61 291,1	1,5%
Istanbul SE	307 052,0	233 996,7	31,2%
Johannesburg SE	925 007,2	799 023,7	15,8%
London SE Group	3 613 064,0	3 453 622,1	4,6%
Luxembourg SE	101 128,5	105 048,2	3,7%
Malta SE	4 322,8	4 080,3	5,9%
MICEX	949 148,9	736 306,7	28,9%
NASDAQ OMX Nordic Exchange	1 042 153,7	817 222,8	27,5%
NYSE Euronext (Europe)	2 930 072,4	2 869 393,1	2,1%
Oslo Børs	295 288,3	227 233,2	29,9%
Saudi Stock Market – Tadawul	353 409,6	318 733,7	10,9%
SIX Swiss Exchange	1 229 356,5	1 064 686,5	15,5%
Tel Aviv SE	227 614,0	188 733,9	20,6%
Warsaw SE	190 231,7	150 961,5	26,0%
Wiener Börse	126 032,0	114 076,1	10,5%
<i>Total region</i>	<i>15 345 794,1</i>	<i>14 289 662,7</i>	<i>7,4%</i>
World Federation of Exchange Total	54 953 614,7	47 727 730,6	15,1%

* Dane World Federation of Exchange

Dane podkreślają dominację głównych rynków kapitałowych: USA (24% kapitalizacji ogółem), Wielka Brytania (7% kapitalizacji ogółem).

- 24 2. Udział zagranicznych jednostek notowanych na krajowych giełdach papierów wartościowych.** Wzmoczone akwizycje o międzynarodowym zasięgu można także zaobserwować, analizując udział zagranicznych jednostek notowanych na krajowych giełdach papierów wartościowych. Analizę taką przedstawia poniższe zestawienie: